

XOŞ XATİRƏLƏRDƏ YAŞAYAN ALİM

Hörmətli oxucum, məqalənin adında alim sözünün qarşısında tamamilə layiq olduğu dünya şöhrətli, görkəmli, böyük, müdrik kimi sifətlər yazılmayıb. Bu, Azərbaycan neft sənayesinin qızıl sütunlarından olan görkəmli alimimiz Xoşbəxt Baqi oğlu Yusifzadənin təbirincə desək, elmimizin azad zirvəsi Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadənin özünün etiraz etdiyini nəzərə alaraq ruhunu incitməmək məqsədi ilə belə edilmişdir.

1998-ci ildə ulu öndərimiz, Respublikamızın o zamankı Prezidenti Əlahəzrət Heydər Əliyevin sərəncamı ilə akademik A.X.Mirzəcanzadənin anadan olmasının 70 illik yubileyi dövlət səviyyəsində qeyd olundu. Yubiley mərasimi Hacı Zeynalabdin Tağıyevin tikdirdiyi teatrda keçirildi. Yubiley mərasimində Respublikanın görkəmli dövlət elm, mədəniyyət, in-cəsənət xadimləri, xarici ölkə səfirliklərinin əməkdaşları, xarici neft şirkətlərinin məsul işçiləri, tanınmış ziyalılar iştirak etdilər. Mərasimdə möhtərəm Prezidentin iştirakı nəzərə alınaraq dövlət olunanlar bir saat əvvəldən tamaşa zalında öz yerlərində əyləşmişdilər. Rəyasət heyətində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının o vaxtkı prezidenti Fərməz Qəzənfər oğlu Maqşudov və Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin vitse-prezidenti Xoşbəxt Yusifzadə əyləşmişdilər. Tamaşa salonunun mərkəzi hissəsində 3-cü cərgədə akademik A.X.Mirzəcanzadə, onun yanında isə dostları — xalq artistləri mərhum Arif Məlikov və Fərhad Bədəlbəyli əyləşmişdilər. Mərasimin başlanmasına 5 dəqiqə qalmış Fərməz müəllim Xoşbəxt Yusifzadə ilə Azad müəllimə yaxınlaşaraq onu Prezidentimizi qarşılamaq üçün zalın giriş qapısına tərəf apardılar. Bu vaxt möhtərəm Prezidentimiz zala daxil oldu. Hamı ayağa qalxıb sürəkli alqışlarla Prezidenti qarşıladı. Heydər Əliyev cənabları birinci cərgənin mərkəzi hissəsində əyləşdi. Mərasimi Fərməz müəllim açaraq Azad müəllim haqqında qısa məlumat verdi, daha sonra Prezidentimizin A.Mirzəcanzadəyə yubileyi münasibətilə yazdığı məktub oxundu. Dolğun məzmunlu, olduqca səmimi yazılmış məktub hamının ürayincə oldu. Çünki bu vaxta qədər Azad müəllimin nə 50, nə də 60 illik yubileyləri qeyd edilməmişdi. Tam əminliklə deyirəm ki, əgər 1988-ci ildə Heydər Əliyev Respublikada olsa idi, Azad müəllimin Sovet Sosialist Əməyi qəhrəmanı adına layiq görülməsinə nail olardı. Amma onun Respublikada olmaması və Mərkəzi komitənin üzvlüyündən gətməsi buna mane oldu.

Bundan sonra Xoşbəxt müəllim Azad müəllimin elmi-pedoqoji yaradıcılığı və ictimai fəaliyyəti haqqda ətraflı məruzə etdi. Digər çıxış edənlərdən sonra sədr Azad müəllimə söz verdi. Azad müəllimin çıxışının əsas məzmununu nəzərinizə çatdırıram. O dedi: «Möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyev, mən çox həyəcanlıyam. Sizə zəhmət çəkib təşrif buyurduğunuz üçün öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Nə deyəcəyimi bilmirəm. Hətta mahnı oxumaq da istəyirdim. Amma bir şeyi qeyd etməliyəm, — deyib sağ əlinin barmaqlarını bir-bir bükərək danışmağa davam etdi. — Hamı saymağı bacarmalıdır. Hamı bilməlidir ki, Azərbaycana nə verib və əvəzində nə alıb. Onu demək istəyirəm ki, Azərbaycanın heç kəsə borcu yoxdur. Biz hamımız Azərbaycana borcluyuq. Və hər kəs əlindən gələni Azərbaycan

üçün əsirgəməməlidir». O, sözlərini bitirib Rəyasət heyətindən aşağı endi. Bu vaxt Heydər Əliyev cənabları barmağı ilə işarə edib onu özünə tərəf dəvət etdi. Azad müəllim H.Əliyevə yaxınlaşıb onun sol tərəfindəki boş yerdə əyləşdi. Bütün zal gördü ki, Prezident Azad müəllimlə necə hörmətlə danışır. Mərasimin rəsmi hissəsi davam edirdi. Prezidentlə akademik də çox səmimi danışır-dılar. Biz onsuz da bilirdik ki, H.Əliyev A.Mirzəcanzadəyə çox böyük hörmətlə yanaşır. Onu Respublika Elm və Texnika Komitəsinin sədri və Azərbaycan Ali Attestasiya komissiyasının sədri vəzifələrinə təyin etmişdi. Azad müəllim dəfələrlə səhhəti ilə əlaqədar olaraq bu vəzifələrdən imtina et-sə də, Heydər Əliyev onu vəzifələrdən azad etmirdi.

Rəsmi hissə bitdikdən sonra 15 dəqiqəlik tənəffüs elan edildi. Mən dostlarım Fikrət Babazadə və İbad Nəsrullayevlə foyədə gəzişərkən Xoşbəxt müəllim bizə yaxınlaşıb dedi ki, Allah atalarınıza rəhmət etsin. Nə yaxşı ki, Azad müəllim haqqda o məqaləni yazmışdınız. Çıxışım zamanı o məqalə mənə çox kömək etdi. Doğrudan da, bu günə qədər Azad müəllim barədə heç kəs bir cümlə də olsun yazıb onun elmi-pedoqoji fəaliyyəti haqqında ictimaiyyətə bir məlumat çatdırmamışdı. O, belə şeylərin qəti əleyhinə idi. O, gürultulu sözləri, tərifləri, maddahlığı qətiyyənlə sevməzdi. Onun barəsində kimsə gürultulu bir söz demək istəyəndə sözünü ağzında qoyub deyər-di: «Mən sənətimin mütəxəssisiyəm, sahibiyəm». Odur ki, heç kəs cürət edib onun haqqında bir fikir söyləməmişdi. Doğrudur, Moskvanın bir neçə görkəmli alimi onun haqqında qiymətli kə-lamlar söyləmişdilər. Lakin bun-lardan geniş ictimaiyyətin xəbəri yox idi. Heydər Əliyevin yubileyin keçirilməsi barədə verdiyi sərəncam qəzetdə elan ediləndən sonra mən dostlarım Fikrət və İbad müəllimə dedim ki, bu kişi 70 ya-şına gəlib çatıb, demək olar ki, dünyanın bütün neft ölkələrində SSRİ-nin neft regionlarında onun yetirmələri olan alimlər müvəffə-qiyyətlə çalışırlar. Onun yetirmə-ləri içində 100-ə yaxın elmlər doktoru, 400-ə yaxın elmlər na-mizədi vardır. Onun Moskva Ümumittifaq Neft İnstitutunda, Ufada, Buqulmada neft hasil edən bütün respublikalardakı təhsil və elmi-tədqiqat institut-larında yetirmələri çalışır. Azad müəllimin həmçinin Çindən, Əl-cəzairdən, Hindistandan, Vyet-namdan olan aspirantları yubiley üçün təbrik məktubları göndər-mişdilər. O, Vyetnamın ali mükafatı olan ordenlə təltif edilmişdi. Hələ özünün elmi yeniliklərini de-mirəm. Xalqımız bilmir ki, onun necə qüdrətli oğlu var. Gəlin otu-rub Azad müəllim haqqında bir məqalə yazaq. Fikrət müəllim de-di ki, o, bunu bilsə, qəti etiraz edə-r. Amma mən onları razı sal-dım və biz məqaləni yazdıq. Və o vaxtkı Respublika Plan komitə-sinin tabeliyində olan iqtisadiyyat və mədəniyyət jurnalında «Azad

fənomeni» adlı 10 səhifəlik bir məqaləni çap etdirdik. Məqalədə Azad müəllimin elmi-pedoqoji, ictimai fəaliyyəti tam dolğunluğu ilə əks edilmişdi. Fikrət müəllim mə-qalədəki bəzi sözlərə etirazını bil-dirəndə dedim ki, əgər Azad müəllim bunlara görə sənə bir söz desə ona bildir ki, bunları mən yazmamışam, Qəzənfər müəllim yazıb. Fikrət müəllim o vaxt Azad müəllimin çalışdığı elm və texnika komitəsində işləyirdi və onunla demək olar hər gün görüşürdü. Bu məqalədən sonra onun narazı qalmağında ehtiyat edirdi. Amma məqalənin əks-sə-dası çox şükür ki, yaxşı gəldi. Azad müəllim də heç nəyə etiraz etmədi.

Bu yubiley bütün iştirakçılarda xoş təəssürat yaratdı və tarixə düşdü. Təəssüflər olsun ki, Azad müəllim 2006-cı ildə dünyasını dəyişdi. Onun yaratdığı, sədri ol-duğu iki ildən bir keçirilən Beynəlxalq Xəzər Neft-qaz Yataq konf-ransının növbəti iclasında Xoş-bəxt müəllim onu layiqincə qiym-ətləndirdi. Neft Akademiyasının əməkdaşı olan Akademiyanın müxbir üzvü Hacı Ramiz Qurbanov Azad müəllimin elmi-pedoqoji fəaliyyəti barədə yaxşı çıxış et-di. Sonra Xoşbəxt müəllim mənə də söz verdi. Mən də onun rəh-bərliyi altında gördüyümüz elmi işlər barədə qısa məlumat verdim və təklif etdim ki, Xoşbəxt müəllim Azad müəllim haqqında olan çıxışları saxlayıb onun 100 illik yubileyində kitabça kimi nəşr et-dirsən. Azad müəllimin 1992-ci il-də yaratdığı və ilk direktoru oldu-ğu Neftin, Qazın geo-texnoloji problemləri və kimya Elmi tədqiqat institutunun Azad müəllimdən sonrakı direktoru, onun yetirməsi olan Elmira xanım Ramzanova bu təklifi ürəkdan bəyənib dedi ki,

inşallah, İnstitutun gələcək yubi-leylərində Azad müəllim haqqın-da geniş məzmunlu kitablar dərc edirik.

Burada qeyd etmək istəyirəm ki, 2008-ci ildə ARDNŞ-də Xoş-bəxt müəllimin sədrliyi ilə Azad müəllimin səksən illik yubiley mə-rasimi keçirildi. Xoşbəxt müəllimin çıxışından sonra Azad müəllimin adını daşıyan liseyin direktoru və onun yetirmələrindən bir neçəsi çıxış etdi. Sonra Xoşbəxt müəllim mənə söz verdi. Mən bu mərasimin keçiriləcəyindən əvvəlcədən xəbərdar olmadığımıdan ətraflı məruzə hazırlamamışdım və ehti-yat üçün institutdan çıxarkən vax-t ilə onun 70 illik yubileyi münasi-bəti ilə yazdığım şeiri kompüterdə çap edərək özümə götürmüş-üm. Şeir belə başlayırdı:

*Bismilləhir rəhmanir rəhim,
İlahi, kömək ol, açılısın dilim.
Elm fədaisi dahi bir şəxsin
Şərinə yaraşan şeir həsr edirəm.*

Sonra şeirdə Azad müəllimin elmdə əldə etdiyi bəzi nailiyyətlər də öz əksini tapır. Şeirdə belə mis-ralar da var:

*Sabah neft tapılsa Ayda, ya Marsda,
Yenə Azad ustad çatacaq dada.*

Şeiri oxuyub aşağı enəndə təd-birdə iştirak edən Arif Məlikov əlimi sıxıb dedi ki, çox sağ olun Qəzənfər müəllim, çox gözəl şeirdir.

Bu il Neftin, qazın geotexnoloji problemləri və kimyanın Elmi-tədqiqat İnstitutunun yaranmağının 30 il-liyi qeyd olunur. Çox təəssüf ki, nə Azad müəllim, nə də İnstituta 28 il direktorluq edən Elmira Məmməd Əmin qızı Ramzanova həyatda deyillər. Əminəm ki, onların da-vamçıları bu yubileyi yüksək səviy-ədə keçirəcəklər və Azad müəllim

hələ bundan sonra da uzun illər xoş xatirələrdə yaşayacaqdır.

* * *

Azad Mirzəcanzadə 1928-ci il sentyabrın 29-da Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Orta məktəbi bi-tirdikdən sonra ali təhsilini 1944—1949-cu illərdə Azərbaycan Sənaye İnstitutunun neft-mədən fakültəsində almış və dağ mühən-disi ixtisasına yiyələnmişdir. 1951-ci ildə texnika elmləri üzrə namiz-ədlik, 1957-ci ildə doktorluq dis-sertasiyaları müdafiə etmişdir. 1959-cu ildə professor adını almış, 1962-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 1968-ci ildə isə həqiqi üzvü seçil-mişdir.

Pedaqoji fəaliyyətə 1944-cü il-də Bakı şəhərində 44 nömrəli orta məktəbdə müəllim kimi başlamış-dır. O, 1948—1958-ci illərdə Azər-baycan Elmlər Akademiyasının Neft İnstitutunda və Neft Ekspedi-siyasında baş laborant, kiçik elmi işçi, böyük elmi işçi və şöbə müdi-ri vəzifələrində çalışmış, 1958—1968-ci illərdə Azərbaycan Neft Sənayesi Nazirliyi nəzdində Elmi Tədqiqat Neftçixarma İnstitu-tunda, həmçinin 1966—1969-cu il-lərdə SSRİ Elmlər Akademiyasının Mexanika Problemləri İnstitutunda laboratoriya müdiri olmuş, 1969—1973-cü illərdə SSRİ Elmlər Akademiyası və Neft Sənayesi Na-zirliyinin müştərek laboratoriyası-nın, 1973—1989-cu illərdə keçmiş Ümumittifaq Elmi Tədqiqat Neft İnstitutunun neft-qaz dinamika-sı laboratoriyasının müdiri, 1992-ci il-dən isə Azərbaycan Neft Akademi-yası nəzdində Neft-Qaz Geotexno-loji Problemləri və Kimya Elmi Tədqiqat İnstitutunun direktoru vəzifə-lərində işləmişdir.

ELMI NAILİYYƏTLƏRİ:

- Maye və qabların süzülməsin-də başlanğıc təzyiqlər qradienti nəzərə alınmaqla qanun təklif edil-mişdir. Məsələli mühitdə qazkon-densat sistemlərinin süzülməsi və özlü plastik mayələrin hərəkətini təsvir edən differensial tənlik təklif edilmişdir.

- Süzülmənin relaksasiya qa-nunu təklif edilməsi qazkondensat sistemləri və qeyri-Nyuton neft ya-taqlarının işlənməsinin metodik əsasları işlənmiş və tətbiq edil-mişdir.

- Mürəkkəb şəraitdə quyuların qazılmasının hidrodinamik əsasları işlənmişdir.

- Quyuların qazılması, neft-qaz yataqlarının işlənməsi və neft nəq-linin iş rejimlərinin tənzimlənməsi üçün müxtəlif fiziki sahələr təklif və tətbiq edilmişdir.

- Neftqazçıxarmaının texnoloji prosesləri üçün sistemli təhlil işlə-nilmişdir. Dəniz neft yataqlarının iş-lənilməsinin dinamik metodları ya-radılmış və tətbiq edilmişdir.

MÜKAFATLARI:

- Azərbaycan SSR Əməkdar elm və texnika xadimi (1970);
- SSRİ-nin Fəxri neftçisi (1971);
- SSRİ EA-nın Qubkin adına mükafatı (1977 və 1982);
- SSRİ Qaz sənayesinin Fəxri işçisi (1978);
- Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı laureatı (1980);
- İki dəfə «Qırmızı əmək bayra-ğı» ordeni.

- Azərbaycan Respublikasının «İstiqlal» ordeni

Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadə 2006-cı il iyulun 17-də, 78 yaşında vəfat etmişdir.

Qəzənfər ƏLİOĞLU.